

ЗА
ВОЛЮ
БАЦЬ-
КАЎ-
ШЧЫНЫ!

ЗВАЖАЙ

Часапіс Беларускіх Вэтэранаў. Выдае Камітэт Сувязі Быўшых Беларускіх Вайскоўцаў

Z V A Z A J — Veterans quarterly, published by Liaison Committee of Byelorussian War Veterans. Canada Post, 57 Riverdale Ave., Toronto, Ont., M4K 1C2
U. S. Post: Assn of Byelorussian-American Veterans, 9 River Rd., Highland Park, N. J. 08904

Год 13

Чырвень, 1987

Нр. 2 (46)

ЮНАК ПРАБІЎ НАДЗЬМУТЫ МАСКОЎСКІ ПУЗЫР

Апавядаюць, што калі Вінстан Чэрчиль даведаўся пра упадак Хрущова, ён усклікнуў: "Я думаў, што памру ад старасці, але, здаецца, што памру ад съмеху". Будучы малодшым за Чэрчыля, я колькі дзён таму назад выразіў аналагічную асьцярожнасць. Здарылася гэта пасьля таго, як съвет даведаўся пра дзесятнаццацігадовага аматара-пілёта Маціяса Руста.

Але — каму съмех, а каму сълёзы! Як ведама, самалёт Руст ляцеў на вельмі малой вышыні, затое-ж з куды большай вышыні паляцелі маскоўскія "шышкі". Знамянтая савецкая прыказка пра тое, што, маўляў, межы СССР "на моцным замку" набыла адмысловую іранічнасць, паколькі Руст умудрыўся "распячатаць" мяжу не калі-небудзь, а дакладна ў "Дзень пагранічніка". Так і хочацца спытацца, куды-ж глядзелі ўсе гэныя сторажы, ракетнікі й наагул "сталінскія сокалы"? Радар ня мог злавіць самалёт Руста, але можна-ж было ўбачыць яго і няўзброеным вокам! (калі, ясна, не дварилася ў вачох з нагоды съвята пагранічнікаў). Так, не павязло савецкім "сокалам"! Вось і давялося на ўху ўхвяраваць маршала Сакалова!

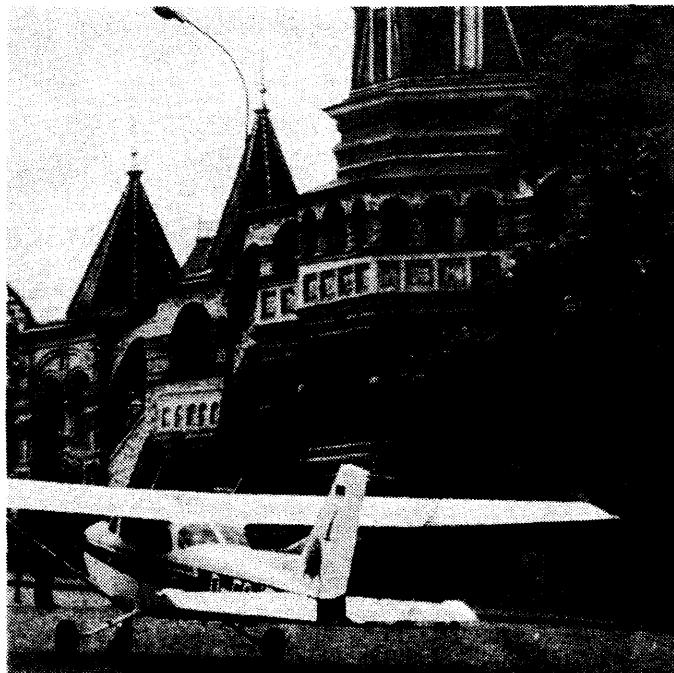
Ува ўсей гэтай гісторыі вадзвільна-апэрэтны пачатак зъмешаны з надта сур'ёзнымі рэчамі. Насамперш пад абух трапіла нястрыманая хвальба камуністычнай пропаганды. Выяўляециа, што "недаступная" і "усемагутная" систэма паветранага прыкрыцця СССР можа быць і »дастуцпнай« для нападу й «бясьсільнай». Гэта вам ня тое, што зъбіць карэйскі цывільны самалёт і замардаваць ягоных усіх пасажыраў над міжнароднымі водамі! Заходнянямецкі юнак, пакружыўшы над Крамлём і Маўзалеем, адначасна пакінул і з надзьмуханага аўтарытэту савецкай ваеннаі мышыны. І зь якой элеганцыяй выканаў свой палёт Маціяс Руст! На малой вышыні ад зямлі, але — дазволю сабе сказаць! — на высокім узроўні пілятажу. І яшчэ пілёт-аматар! Ды ў парыўнаныні зь ім слайнае падарожжа Рудальфа Гэса ў Англію выглядае дылетанцкай спробай.

Астаецца выразіць надзею, што ў цяперашніх савецкіх лідараў хопіць розуму (а можа й пачуцьця гумару), каб не намагацца з Маціяса Руста зрабіць такога-ж "доўгажыхара" вязнічнага, як із Рудальфа Гэса. Дый наапошку, Руст вельмі голасна паказаў

апосталам "галоснасцьці" што не выпадае навет марыць пра "мировое господства", лічыць сябе першымі ў съвеце. Няма такіх »першых»!

Дый наагул, лекцыя гэтай гісторыі такая, як тая марал у казцы Пушкіна пра Цара Дадона: "Пануй, лежачы на баку". А калі хто й пакружыўся пралётам над Краснай Плошчай, прымече гэта ў якасці намёку на тое, што "на всякого мудреца довольно простоты".

А. Гідоні

На ўсім съвеце быў рогат, бо масквічом і ня сънілася, што на Краснай Плошчы, каля храму св. Васіля Блажэннага прызямліца "камар", які пад савецкія "свяшчэнныя граніцы" ня толькі свой "нос падтасчыў", але і ўсіх бальшавіцкіх "сокалаў" перахітрыў.

Здымка Н. Ігнацьева, рэпрадукцыя з "Тайм".

ВАРВАРСКІ РЭЖЫМ

Загаловак наш узяты зь менскай газэты "Літаратура і Мастацтва", за 1.5.1987 г., дзе Кастусь Тарасаў піша пра "Спадчыну". Бачыце, "маладзёжная" газэта "Чырвоная зьмена" ад мінулага лета пачала друкаваць "тэматычную старонку" п. наз. "Спадчына". Ужо выйшла іх 12. Яны, паводле Тарасава, "маюць даць юнацкай аўдыторыі сістэмную інфармацыю пра нашу старажытнасць, пасълядоўна выходуваць у моладзі аб'ектыўнае успрыманье культурных здабыткаў народу, наагул гістарычную сувядомасць" (падчыркнута мной — К. А.).

А старэйши беларускі пісьменнік М. Лужанін, адабраючы такі пачын, заклікае беларускую моладзь **"шпільней углядзіцца ў нетры часу..."** Таму мы і звязртаемся да расшуквання спадчыны. Гэта пашырае веданыне гісторыі...»

Вядома, каб адшукаць тую спадчыну перадусім у помніках - сувядомасцях, іншых будовах, трэба разглянуцца навокал, каб убачыць што й дзе засталося, чаго яшчэ варварскі рэжым ня ўсьпел зьнішчыць, што дагледжана ў дапільнавана, а што цяпер гніе-трухле, распадаецца ды наўмысна варварскім рэжымам іншчыца. І тут відаць ня "трывожнае", як аўтар выражаяцца, палажэнне, але куды горш. Дамо слова аўтару:

"Чаго бракуе "Спадчыне"? Галоўным чынам проблемных матар'ялаў. Па сутнасці, за проблемны можна лічыць толькі артыкул кандыдата архітэктуры Т. Габрусь "У чаканыі Рэнесанса", які апавядае пра сучасны стан помнікаў архітэктуры. Стан гэтых інакш, чым трывожны, не назавеш. "Дзясяткі помнікаў дойлідства XVI-XIX стагодзьдзяў, — піша Т. Габрусь, — выкарыстоўваюцца пад склады, агародніна сховішчы рамонтна-мэханічныя майстэрні сельскагаспадарчай тэхнікі. Напрыклад: царква-крэпасць у в. Мураванка Шчучынскага раёну (XV-XVI стст.), касцёл Дамініканскага ордена (XVII ст.), Францысканская царква ў Івянцы (XVIII ст.), Смалянскі Аршанскае прадмесце (XVIII ст.) і шмат іншых. Варварскі рэжым эксплюатацый вядзе да інтэнсіўнага разбурэння гэтых помнікаў, а пасля ставіцца пытаныне аб іх аварыйным становішчы, «ненэстэтычным» выглядзе ў неабходнасці ў сувязі з гэтым разабраць іх ці зьнесьці». Сімвалам такой абыякавасці стаў помнік дойлідства сусветнага значэння — абарончая царква ў в. Сынкавічы Зэльвенскага раёну, якая "працягвае разбурацца: выпадае цэгла, гніюць драўляныя канструкцыі. На больш чым праз 100 мэтраў ад помніка выкопаны траншэй для ўгнаення, што стварае замест ахоўнай зоны вакол помніка агрэсіўнае асяродзьдзе для будаўнічых матар'ялаў".

"Спадчына" прац артыкул "У чаканыі Рэнесансу" закранула вельмі актуальнае пытаныне. Зразумела, правесыці рэстаўрацыю некалькіх тысяч помнікаў у бліжэйшы час — справа немагчымая. Але-ж амаль няробіцца захадаў па кансервациі аб'ектаў, наяствораны навет мінімальны дагляд за імі. Не атрымалі пакуль што арганізацыйнай формы прапанавы значнай часткі моладзі скарыстаць для выратавальных работ іх сілы. Набыты вопыт становічага ўзьдзейніння на культурную і моральную атмасферу адраджаных помнікаў мінуўшчыны вымушае не пагаджацца на новыя страты

нашай культурнай спадчыны, якія найчасцей маюць месца з-за гістарычнай і эстэтычнай няпсменнасці мясцовых адказных работнікаў."

Стан з помнікамі-сувядомасцямі (ды ці толькі зь імі!), які відаць, ня трывожны, а катастрафальны. Ясна чаму, пры ўладзе сядзіць чужы акупацыйны варварскі рэжым. І адкуль мела ўзяцца тая гістарычная ці эстэтычнай пісьменнасць мясцовых адказных работнікаў, калі чужы рабаўласцік, варварскі акупацыйны рэжым усе натуральныя й прыродныя рэсурсы нашага народу ды й іншых паняволеных народаў выкарыстоўваў на стварэнне ваеннай магутнасці, каб захапіць рэшту сувету? Мясцовыя работнікі, ці партыйныя цівуны, помнікі а разам зь імі й душу народу вынішчалі і прадаўжаюць ліквідаваць згодна плянавае палітыкі варварскага акупацыйнага рэжыму. Вельмі паказальна, што навет прапанаваныя беларускай моладзій паслугі, каб выратаваць сувядомасці-помнікі, што знаходзяцца ў катастрафальным стане, варварскі рэжым адкідае.

Нельга забывацца, што гэта той самы варварскі рэжым, які ўжо сёмы год мадэрнімі мілітарнымі сродкамі вынішчае народ Афганістану, тэрарыстычнай вайной намагаецца забраць Паўдзённую Афрыку, Нікарагу, прынёс голад у Этыёпію, Мазамбік, ды намагаецца арганізаваць апошні паход, каб захапіць рэшту вольных і дэмакратычных дзяржаваў сувету.

Трывога нашых культурна-асветных патрыётаў аб помніках народнай "спадчыны" зусім зразумелая. У апошнім нумары нашага часапісу мы пісалі пра Багушэвічаў зруйнаваны дом у Кушлянах, але зьнішчэнне культурных помнікаў, як цяпер відаць, ёсьць масавае. Паняволены народ павінен натужыць усе свае сілы, каб варварскому чужому акупацыйнаму рэжыму не ўдалося зьнішчыць беларускія нацыянальна-культурныя й гістарычныя цэннасці!

К. Акула

Наш рэдактар "Зважай" таксама кагадзе выступаў супраць Чырвонай арміі... 23-га лютага сёлета, у Тароньце пры Мэсы Гол бачым ямо між дэмантрантаў з плякатам "За свабоду Беларусі" падчас канцэрту ведамага ансамблю Чырвонай арміі.

ЗВАЖАЙ

3

ДА СТАГОДЗЬДЗЯ З ДНЯ НАРАДЖЭНЬНЯ АЛЕСЯ ГАРУНА

Пра Алеся Гаруна й пра ацэнку, якую далі ягонай творчасці М. Багдановіч, М. Гарэцкі, Я. Лёсік, А. Луцкевіч і Кароткая Энцыклапедыя "Беларуская ССР", мы ўжо пісалі з нагоды 65-х угодкаў ягонае съмерці, якія прыпалі на 20.7.1985 г. (Гл. "Зважай" нр. 3(39), 1985). Гэтым разам, і каб адзначыць сotы год ад нараджэння гэтага выдатнага паэта, пазнаёмім нашых чытачоў з матар'яламі пра яго, надрукаванымі ў 3-м нумары часопісу "Вольны Сыцяг", што выдаваўся Камі сарыятам Народнай Асьветы Беларусі (пазней — Наркамат Асьветы БССР) ад верасьня 1920 г. да студзеня 1922 г.

Маем на ўвазе артыкул Зымітрака Бядулі п. наз. "Алеся Гарун (Аляксандар Прушынскі)", два вершы, прысьвечаныя памяці А. Гаруна: "Жывыя акорды" Міхася Чарота й "Ахвярую Алеся Гаруну" Сергі (псэўданім) і трэй творы самога Алеся Гаруна: "Бажаныне", "Песьня капачоў" і "Відзеньне", надрукаваных у рубрыцы "З пасьмяротных твораў Алеся Гаруна". Усё гэта было зъмешчана ў сувязі ізъ съмерці А. Гаруна ў 1920 г. Але спачатку — колькі слоў пра сам часапіс "Вольны Сыцяг".

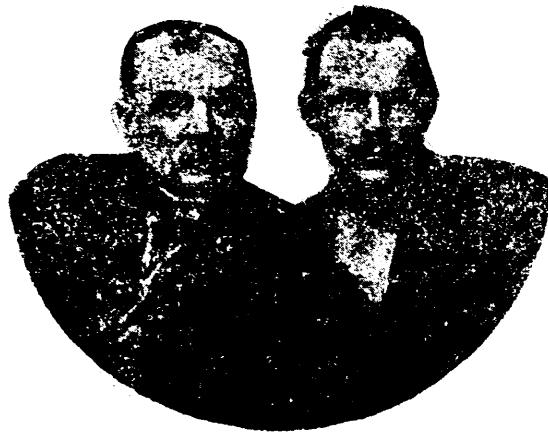
У гісторыі беларускага друку вядомыя два першыядычныя выданыя пад гэтайсамай назвай: газета радыкальнага кірунку ў Заходній Беларусі — орган Беларускай Рэвалюцыйнай Арганізацыі, якая выдавалася ў Вільні з 5-га чырвеня да 25-га кастрычніка 1923 году ѹ літаратурна-мастацкі й навуковы часапіс "Вольны Сыцяг", які выдаваў у Менску прыгаданы Камісарыят Народнае Асьветы Беларусі ад 1-га верасьня 1920 да 1-га студзеня 1922 году. Пра газету "Вольны Сыцяг", якая з прычыны прасльедаваньня польскімі ўладамі выходзіла пад рознымі назовамі — "Наш Сыцяг", "Сыцяг", "Падніты Сыцяг", "Сыцяг Народа" й "Вольны Сыцяг", інфармацыю можна знайсці ў 3-м томе ўніверсальнай "Беларускай Савецкай Энцыклапедыі", які выйшаў з друку ў 1971 годзе.

Аднак нельга сказаць тое самае пра часопіс "Вольны Сыцяг", выдаваны Наркаматам Асьветы БССР. Зы "незразумелых", на першы погляд, прычынаў, ані ў 12-томнай "Беларускай Савецкай Энцыклапедыі", ані ў 3-м томе Кароткай Энцыклапедыі "Беларускай ССР", выдадзеным у 1980 г. і ў якім гаворыцца пра друк Беларусі, пра часопіс "Вольны Сыцяг" ніякай інфармацыі няма. Каб даведацца пра яго існаваныне, беларускі чытак павінен быў чакаць аж 13 годад выходу 3-га тому БелСЭ да зъяўленья ў 1984 г. 1-га тому "Энцыклапедыі Літаратуры і Мастацтва Беларусі", на 676 бачыне якога зъмешчаны цікавы й зъмястоўны артыкул пра яго вядомага беларускага савецкага дасьледніка літаратуры Арсения Ліса.

ВОЛЬНЫ СЫЦЯГ

БЕЛАРУСКАЯ ЛІТРАТУРНА-МАСТАЦКАЯ І ПОЛІТЫЧНА-ГРАМАДЗЯНСКАЯ ЧАСОПІСЬ
ВЫХОДЗІЦЬ У МЕНСКУ РАЗ У МЕСЯЦІ.

Год выд. II.
№ 1 (3).
15 мая
1921 году.

1) Я. Лесік, і 2) Алеся Гарун знятыя у Сыбіры па пасыненні, у Балайбо Ікупкай області, у 1914 г. Там А. Гарун служыў дазорпам (вартавым) на залатых канальях Ленскага Залатаграммісловага Т-ва, адкую у 1917 г. у жніўні вярнууся у Менск, па башкуюшчыну.

дзейнасці беларускіх грамадзкіх і музычных дзеячоў і мастакоў. Віна тут поўнасцю партыйнае савецкае цэнзуры, для якое Францішак Аляхновіч наагул ня існуе, Усевалад Ігнатоўскі — нацыянал-ухіліст, Язэп Лесік і Алеся Гарун — буржуазныя нацыяналісты. Зусім магчыма, што якраз дзеля іх і ня было нічога зъмешчана пра часопіс "Вольны Сыцяг" ані ў універсальнай "Беларускай Савецкай Энцыклапедыі", ані ў Кароткай Энцыклапедыі "Беларускай ССР", якая, як ведама, ёсьць біяграфічным даведнікам пра жыцьцё ў дзейнасць людзей, звязаных зь Беларусіяй, а імя Алеся Гаруна, якое ў іх фігуруе, выкінutaе з 2-га тому "Энцыклапедыі Літаратуры і Мастацтва Беларусі".

Вестка пра съмерць Алеся Гаруна дайшла ў тагачасную БССР з пэўным спазненінем. Дакладная дата й месца съмерці таксама ня былі вядомыя. Уважалася, што ён памёр увесень 20-га году ў Швайцарыі. Прынамся яно так выглядае з пасьміротнага артыкулу Зымітрака Бядулі, для якога Алеся Гарун быў "адным з найвыдатнейших наших паэтаў" і "песьняром". Але дамо слова самому аўтару артыкулу. У 3-м нумары часопісу "Вольны Сыцяг" Зымітрак Бядуля пісаў:

"Цейкі лёс няшчасціця вісіць над беларускімі паэтомі і пісьменнікамі. Шмат з наших выдатных сіл, маладых і таленавітых (у артыкуле — "таланных") пайшлі ў нябыт за час вайны і рэвалюцыі. Цэлы рад магіканай беларускага адраджэння, з эпохі "Нашае Нівы", без пары перайшоў у царства вечнасці, як, напрыклад, Максім Багдановіч, Цётка, Ігнат Буйніцкі, Каганец, Петрашкевіч, Лявон Гмырак, Іван Луцкевіч і іншыя.

Гэтыя беларускія літаратары ў большай часці загінулі ад сухот, як ахвяры беднатаў і кепскіх варункаў жыцьця. Яшчэ магілкі іхнія такія съvezжыя. Яшчэ раны

нас не загаіліся ад гэтых вялікіх страт, яшчэ іх недахват чуецца ў нас на кожным кроку, — ажна — кажа Зымітрак Бядуля, — дайшла да нас новая сумная вестка — памёр у Швайцарыі ад сухот адзін з выдатнейших наших паэтаў Алеся Гарун (Аляксандар Прушынскі).

Аляксандар Прушынскі, — працягвае аўтар, — радзіўся ў 1887 годзе ў Менску. Бацькі яго былі бедныя чарнарабочыя. І вось з самага маленства Прушынскому прыходзілася цярпець гора і недахваты. Вучыўся будучы пісьніар у пачатковай школе, але доўга вучыца сыну гарапашных людзей было немагчыма і, каб здабыць сабе кавалак хлеба, ён пайшоў у сталяры.

Але Муза беларускіх лясоў і балот, якая прыраджэнні хлопчыка налахыла яму на чало паэтыцкі вянок, не давала яму супакою з самых малых гадоў — усё нашэптывалася яму на вуха свае вабныя чароўныя казкі:

"Аглядайся на прыгожы Божы сьвет... Вучыся. Скарбы багатыя захаваны ў сэрцы тваім..."

І вось, — кажа Зымітрак Бядуля, — маленькі хлопчык, як галодны, рваўся да кніг і чытаў іх без разбору, якія толькі пападаліся яму ў руکі. Гэтакім чынам будучы пісьніар разъвіваўся вельмі рана, ня гледзячы на самыя жудасныя абставіны голаду й холаду.

Рэвалюцыя 1905 году застала яго ўжо ў партыі эсераў, у якую ўступіў у Менску ў 1904 годзе, і тады ён пачаў цікавіцца сацыяльна-палітычным і нацыянальным рухам. Тады ён зрабіўся гарачым заступнікам сялян і рабочых. У адплату за сваю рэвалюцыйную працу меў ён царскую турму, а потым вечную ссылку ў Сібір. Там пісьніар пражыў аж да рэвалюцыі 1917 году,

Сацыялістычныя вершы Алеся Гарун пачаў пісаць яшчэ ў Менску, а потым у вастрозе. Аб сваей паэтычнай творчасці сталяр-паэт так кажа:

Часамі праца ўдзень кіпіць,
Цярплю і я прыгон —
Аж косьць аб косьць ў плячу рыпіць...
Пачуеш ў сэрцы звон...
Ухопіш зык, за ім — другі,
За тымі больш ідуць.
Зыліоща ў шых даўгі-даўгі
І цэлы дзень гудуць.
Загасыне дзень, іду дамоў,
Кладуся спаць, і ўноч
Цякуць радкі зывінчых слоў
І сон адходзіць проч.
Тагды пішу..."

Меў і ён, — кажа аўтар, — гаротную долю большасці беларускіх паэтаў: заняты цэлы дзень мазольнай працай, ён краў час для сваей творчасці ў сну й адпачынку і пісаў урыўкамі. І як большасць беларускіх паэтаў, — пісаў у 1921 годзе Зымітрак Бядуля, — ён за кароткія хвілі сваей творчасці плаціў цэлымі гадамі жыцьця ѹзрабіўся ахвярай сухотаў. Але ці хто колечы зь беларускіх паэтаў эры адраджэння лічыўся з сваім жыцьцём і сваім дабрабытам? — пытае Зымітрак Бядуля і адказвае: — ня лічыўся з гэтым і нябожчык Алеся Гарун. І ня гледзячы на цяжкія варункі жыцьця ў Сібіры, ён з самага пачатку друкаваныя газеты "Наша Ніва" ў Вільні даваў туды свае вершы, у

ЗВАЖАЙ

5

якіх пышыць агонь закаханья да няшчаснай, далёкай бацькаўшчыны, да пакрыўдженага нявольнікамужыка.

Ужо пасля рэвалюцыі 1917 году ў Менску ў 1918 годзе выйшаў яго зборнік вершаў "Матчын дар" (думы й песьні, пісаныя ад 1907 да 1914 году). Потым у 1920 годзе выйшаў яго другі зборнік драматычных твораў для дзяцей: "Жывыя казкі".

Уся паэзія Гаруна, — паводле Зымітрака Бядулі, — пранікнутая кволай і далікатнай лірыкай, сумам-тугой па далёкай бацькаўшчыне. Паэт марыць аб бацькаўшчыне:

Як надарыцца мінuta,
Што ад працы адарвusя,
І жыцьцёвая атрута
Не пячэ і прахаплюся,
Ды цябе, мой Родны Краю,
Шчырай думкай ablытаю"

Або:

Часам я ўночы сны дзіўныя бачу:
Роіща нейкі нязьведены край,
Повен то шчасця, то жаласці, плачу,
То зло-хмурлівы, то съветлы, як рай;
Бачу вялікія стэпы з-над Нёмна;
Туліць у сълёзах матуля сынка;
Съцелецца пушча глухая і цёмна;
Косьці з магілы глядзяць бедака"...

Абразкі яго засмучаныя, акропленыя болем змучанай, пакутнай душы. Гэтакі тон яго досыць часта паўтараецца. І ня дзіва, бо Сібір, няволя гняце яго душу й падламывае крылы:

На чужой староначцы
Заняпаў душой
І згубіў здароў'еіка,
І згубіў спакой..."

Але ў гэтym смутку, — пісаў Зымітрок Бядуля ў 3-м нумары часопісу "Вольны Сцяг" з 15-га травеня 1921 году, — чуеца часам магутнасць і размах. Клічам надзвычайнай сілы і пекнай формай аддаюць яго песьні тады, калі ён гаворыць аб адраджэнні краю, аб роднай мове:

"Гэй, ты маші, — родна мова,
Гэй, ты, звон вялікі слова,
Звон магучы
Звон бліскучы,
З срэбра літы,
З злота біты,
Загрымі ты,
Загрымі!"

Ня глядзячы аднак на зньяволенае жыцьцё Гаруна ў Сібіры (паэт да 1917 году быў на ссыпцы ў Сібіры), на сталыя мары-лятуценыі аб сваёй далёкай бацькаўшчыне-Беларусі, Але́сь Гарун часта ў забыцці захопліваеца акуруючай яго прыродай суровай Сібіры, дзе, як кажа Зымітрок Бядуля, самабытнае хараство дыша шырынёй і велічай. Паэт у палоне тайгій

сънягоў. Чуеца ў яго магутнасць, рытмічныя акорды чарапунай музыкі й багатая форма:

Сънягі, ляды,
Абрус жуды,
На заўсягды,
На вечны час
Ляглі.

Гара, скала
Наўкол лягла
І узрасла
Па ўскрайны пас
Зямлі...

Але, — працягвае Бядуля, — гэткія хвілі здаровага шчасця мала чуюцца ў яго паэзіі. Пяўцом сібірскіх абшарынаў паэт зрабіцца ня мог. У той час, калі расейскія паэты Пушкін і Лермантаў, быўшы ў выгнанні на Каўказе, яны там абшырна і добра жылі: ім здабываць сабе куска хлеба ня трэба было. І ў іх гэтае прафыгульне на Каўказе было прыемнай экспурсіяй, так што ім лёгка было аддавацца чарам каўказкай прыроды і тварыць свае каўказкія паэмы, песьні і легенды.

Ня так жылося Гаруну ў Сібіры. Апрача таго ён так быў захоплены беларускім адраджэннем, што мог думаць толькі аб роднай зямельцы. Гэта, — кажа Бядуля, — у яго даходзіла да хваравітай упартасці яшчэ дзяля таго, што ён быў пэўны ў тым, што ніколі ня вернецца зь сібірскіх сънягоў у родны край. Ад вялікай распачы, з прычын сваей жыцьцёвой трагедыі, ён дайшоў у сваей творчасці да месіянства, да чулай рамантыкі роднай зямлі, да народніцтва вяс�мі дзесятнікаў. Ён пачынае апрацоўваць беларускія народныя казкі й легенды ("Канец Паўлючонка", "Шчасце Мацея" і іншыя).

Вельмі ўдала, на думку Бядулі, выйшла ў Алея Гаруна засцяняковая аповесць "Варажба", дзе відаць мастацкі стыль і вытрываласць тону. Малюнак выйшаў выразны й тыпічны. Апрача вершаў, ёсьць у Гаруна спробы добрай прозы ("Пееро і Коломбіна" і іншыя). Ён меў вялікі нахіл да апавяданьняў, але ўсё гаварыў, што яму часу няма пісаць.

І прайда, як толькі ён прыехаў зь Сібіры ў Менск, дык на яго навалілі шмат грамадзкай і палітычнай працы, якая, можна сказаць, і да канала яго зусім. Ужо апошні год, — піша Зымітрок Бядуля, — ён бадай ня выходзіў з сваіх кватэры. Яго "Жывыя казкі" яму прыходзілася пісаць лежачы ў пасыцелі, бо сядзець яму было цяжка. Блізка стоячым да яго беларускім дзеячам чуць удалося ўгаварыць паэта кінуць працу й выехаць на лекі за граніцу.

І вось, — канчае Бядуля свой артыкул, — няшчасны беларускі паэт памёр на чужыне ўвесень 1920 году. Гэтак скончылася сумная аповесць аднаго з найлепшых беларускіх паэтаў, які змагаўся ўсё сваё жыцьцё за лепшую долю, за волю роднай зямлі. І новай старонкай узбагацілася жалобная летапіс беларускіх маладых адраджэнцаў, якія без пары пайшли ў нябыт. Але той фундамант, які яны палажылі для адбудовы краю, ніколі не загіне".

ЗВАЖАЙ

На сумную вестку пра заўчастную съмерць Гаруна, у тым-жа самym 3-м нумары часопісу "Вольны Сыцяг" адгукнуліся беларускія паэты Міхась Чарот і Серга. Вершы іхняя былі зъмешчаныя ў рубрыцы "Памяці Алеся Гаруна": верш Чарота пад загалоўкам "Жывыя акорды", а верш Сергі п. заг. "Ахвярую Алесю Гаруну". Вось яны:

"ЖЫВЫЯ АКОРДЫ"

Спакойна сьпі, пясьнір, далёка на чужыне...
На што пакінуў край, які быў сэрцу міл?
Ці можа ты хацеў, каб на палёх краіны
Стаяла менш крыжоў, і менш было магіл?

Кахаў ты родны край, дзе цемра, зьдзек пануе;
З народам плакаў ты, як лепшы яго сын...
Цяпер ты замаўчаў... А ўсё-ж акорды чуе
Гаротны люд... Ня змоўк іх дзіўны гымн.

Ў акордах чуюцца ўсё сумныя напевы;
Адбітак тваіх дум — ў іх можна угадаць,
Шмат жальбы ў іх чуваць, і радасці, і гневу,
І звоны ланцугоў нявольніка чуваць.

Ты съпевам разбудзіў народ свой на прадвесні,
Якому на аўтар свой дыямант прынёс...
Яшчэ акорд ня змоўк тваей прыгожай песні,
Хось струны абарваў жыцця паганы лёс.

Ле сълёзы па табе народ і гай, і поле,
І вераць у прамень, які ты ўсім паслаў...
Акорды будуць жыць — твой дар, паэт — на волі,
А зь імі будзе жыць, хто плакаў і стагнаў...

Другі паэт, Серга, у сваім вершы "Ахвярую Алесю Гаруну", напісаным 21-га студзеня 1921 году, у часе тольскай акупацыі Менску, заяўляе:

У чужацкі край, дзе лёд і сьнег,
За волю бацькаўшчыны мілай
На ганьбу цяжкую і зьдзек
Я быў пасланы царскай сілай.
І хоць тады ў путах сядзеў,
Душою ў Беларусь ляцеў.

Там на чужыне, сярод гор,
Дзе крушні шэрыя ляжалі,
Усё наша вёска, родны бор
Перад вачмі маймі стаялі.
Прыжыць да сэрца-б іх хацеў,
Ды я ня мог, — у турме сядзеў.

Прайшлі гады... Я зноў прыйшоў
Зь Сібіру ў родную краіну;
Шукаў тут волі — не знайшоў,
Даўно і сълед яе загінуў.
І ў Беларусі гаспадар
Цяпер: турма, ланцуг, жандар.

Серга

Як мы ўжо адзначылі ў пачатку, апрача артыкулу-некралёгу Зымітрака Бядулі й заціставаных вершаў

Міхась Чарота й Сергі, у 3-м нумары часопісу "Вольны Сыцяг" былі зъмешчаныя таксама тры творы Алеся Гаруна, напісаныя ім на выгнаныні ў бацькаўшчыне. Гэта — верш "Бажаныне", пад якім стаіць месца й дата напісання: Барка на Лене. 1914 год; "Песьня капачоў" і "Відзеныне". Гэты апошні, з падзагалоўкам "З гадоў няволі", быў напісаны Гаруном восеньню 1918 году. Вершы гэтая ўвайшлі ў кнігу "Матчын дар і іншыя творы" Алеся Гаруна, выдадзеную Беларускім Інстытутам Навукі й Мастацтваў ў Нью-Ёрку ў 1962 годзе, куды мы і адсылаем нашых чытачоў.

Язэп Барэйка

ЛЯ ВЫТОКАУ ЛЕНІНСКАЕ НАЦЫЯНАЛЬНАЕ ПАЛІТЫКІ

(Заканчэныне з патрэдняга нумару)

Гаворачы-ж простай людзкой мовай, Ленін адкідае самавызначэнне на справе, бо яно пярэчыць таму таталітарнаму ладу, які ён хоча стварыць на месца царызму ў Рэспубліцы ад імя марксізму й пад назовам "сацыялізм". Аднак у гэтым пытаныні

Ленін бясцырымона зъдзекуецца ня толькі над дэмакратыяй, але й над сваімі веранастайнікамі. Якраз сам Ленін цытуе ліст Энгельса Каўцкаму ў пытаныні пра тое, якім павінна быць стаўленне пераможнага сацыялізму да дамаганняў самавызначэння з боку прыгнечаных нацыяў. Энгельс пісаў: "Пераможны пралетарыят ня можа нікому чужому народу накідаць ніякага ашчасльлівання, не падрываючы гэтым свае ўласнае перамогі. Зразумела, гэтым ня выключаюцца абаронныя войны рознага роду".

Як актуальна гучыць гэтыя слова Энгельса якраз сяньня, калі Крэмль праводзіць у Афганістане варварскі генадыяд, намагаючыся на свой лад "ашчасльлівіць" афганскі народ! У сувязі з праведзенага аналізу ленінскай канцепцыі аб праве народаў на самавызначэнне, Ленін напэўна апрабаваў-бы цяперашнюю каляніяльную вайну савецкага сацыялістычнага супэрімпэрыялізму ў Афганістане.

Зразумела, мэтай Леніна ў Рэспубліцы была не дэмакратычная, а "пралетарская" рэвалюцыя, устанаўленне ня дэмакратыі, а дыктатуры адной партыі пад назовам "дыктатура пралетарыяту". Для шматнацыянальнай дзяржавы, як тагачасная Рэспубліка, гэта азначала, што будучая большавіцкая форма кіравання, якім-бы імем яна сябе не называла, будзе дыктатурай аднаго імпэрскага цэнтра, а ня фэдэраций сувэрэнных і раўнапраўных нацыяў.

вс — уц

ПАМЁР АЎГЕН КАХАНОЎСКІ

Сёлета 27-га травеня памёр у Кліўлендзе выдатны беларускі грамадзкі й палітычны дзеяч, гісторык, пісьменнік, педагог, журналіст Аўген Каханоўскі [Калубовіч]. Было яму дзесяць калі 75 гадоў. Жонцы й радні выказваюцца нашае глыбокое спачуванне. У іншым месцы згадваем кнігу Нябожчыка, якая нідаўна выйшла, зь якой чытач можа даведацца які выдатны быў гэты Беларус.

ЗВАЖАЙ

ГАЛОСНАСЬЦЬ...

Вселенную, знайте, спасет
Наш варварский, русский Восток.
Igar Севяранін

Нет, теперь всякому видно — не сталинские времена, дышать легче. Вот только одна беда: наверху руководители сменились, а внизу те же самые живоглоты сидят.

Л. Владимиров, "Россия без прикрас..."

Галоснасьць, галоснасьць...
Паслухаеш, — аж у вушах
млоснасьць.

Самі, ад Маркса, людагубы
не перайначыліся,
адно пановаму
зъвягаць-іглаць
насабачыліся.

Марксізм пановаму:
гарлапанаў-людагубаў
глоткі з абноваю!

Ужо некалі ўсе праблемы
жыцьця "рашылі", —
па дарозе да камунізму
волю й съяцло душылі!

Адно чарнелі ў ГУЛАГу
замардаваных косьці,
і ліпелі ў чэргах
у дрыготкіх руках
авоські!

а потым —
"сонцам" канстытуцыі
забясьпечылі:
усе съяцласці
й Бога зънявечылі!

Нафашисыцілі
налева ѹ направа,
а халуй ѹ забойцы
гарлапанілі "брава"!
Каб нікчэмная
мізэрная
ідэя не памёрла, —
схапілі век дваццаты
за горла.

Галоснасьць, галоснасьць
мае зънішчыць
поснасьць...

А чарнобылі навокал
пагражжаюць,
лік няявінных
атручаных
ахвяраў
памнажаюць.

Тарахціце, пхніце
галоснасьці дышла
будзе падобны пышк,
як з усяго
ранейшага
у імпэрыі Гулагу
выйшла.

Адыйдзе ѿ нябым
забойцаў і
гарлапанаў племя,
праклянуць вас усе
наступныя пакаленъні!

К. Акула

Сёлета 21-га травеня нашаму Высокапачэснаму Архіяпіскапу Мікалаю, Першаму Ярарху Беларускай Аўтакефальтай Праваслаўнай Царквы споўнілася 70 гадоў жыцця.

За блізу 35 гадоў съяцтарской і архіпастырской службы ѿ БАПЦ, сваей адданасцю, пільнасьцю, вялікай верай у Ўсемагутнага й ахвярнасцю ў працы для Беларускага Народу наш Высокадастойны АArchipastyr здабыў вялікую пашану ѿ сваіх вернікаў і наагул суродзічаў Беларусаў.

Гэтта жадаем Высокапачэснаму Архіяпіскапу Мікалаю добрага здароўя, сілаў да працы й доўгіх-доўгіх гадоў руплівага ў працы й плённага жыцця!

ЗВАЖАЙ**А ТАМ ВАЙНА ТРЫВАЕ**

Агенцыя Юнайтэд Прэс Інтэрнашнал паведамляе зь Ню Дэл што 6-га травеня сёлета савецкія самалёты наляцелі ў забамбілі свой мілітарны афганскі гарнізон, забілі звыш 100 жаўнерау. Яны, бачыце, памыліліся, думалі што бамбяць Мушахэдзінаў, змагароў за свабоду Афганістану.

А на мяжы з Пакістанам Мушахэдзіны забілі 50 і ўзялі ў палон 22 чырвонаых. Яны-ж ужо двойчы пераходзілі мяжу ѹ атакавалі пункты на савецкай тэрыторыі. Такім чынам вайна прадаўжаецца...

ВЫЙШЛІ КНИЖКІ

А.Калубовіч. На крыжовай дарозе.
Успаміны. Клыўлэнд — 1986. 252 бач. Выд. аўтара.

Калубовічавы ўспаміны друкаваліся па часопісах, а цяпер выйшлі асобнай кніжкай. Аўтар выдатна апісаў свой "крыжовы" шлях ад Бабчына, ля Хойнікаў, па падночны Урал, а пасля Сібір, дзе сотні тысячаў беларускай перадавой нацыянальной інтэлігенцыі ѹ сялян маскалі вывозілі зь Беларусі на будову що то прамысловых "тігантав", ці будову дарогаў і чыгунак, высечку лясоў, катаржныя працы ѹ капальнях...

Кніга цэнная тым, што аўтар добра папрацаў і сабраў немалы сьпіс бальшавікамі зьнішчаных нацыянальных правадыроў і асьветнікаў, працоўнай інтэлігенцыі. Апісаныя сваі "дарогі" аўтар перадае безь съязылівых эмоцый, чым якраз выклікае глубокі ўзрух у пачуцьцях чытача. Кажнаму раім кнігу купіць і прачытаць.

Александр Гидоні. Эмігрантские розы. Сборник стихов, Торонто — Нью Йорк. Выд. аўтара, 144 б.

Нашым чытачом ведамы расейскі паэт, крытык і пісьменьнік Аляксандар Гідоні выдаў новую кнігу вершаў і паэмаў п. заг. "Эмігранцкія розы". Як тэматыкай так і абыймай, троны працтваўляюць разнавіднасць кветак шырокага паэтычнага лугу. Гэтта шмат палітычнай і грамадзка-некіраванай сатыры, — а паэт выдатны майстар яе, — значыцца розы тыя быццам шыпшыны з калючкамі.

Гідоні — адзін з найбольш узнагароджаных музамі ѹ працаўнікіх расейскіх паэтаў на эміграцыі, чытаеш яго "узахлеб". Раім аматарам выдатнай пазіі купляць кнігу. Цана 10 дал. Замаўляць у "Зважай".

НЯ НАША ВІНА

Гэтта перасыцерагасм чытачоў, што калі гэты нумар часапісу прыйдзе ў Вашу хату месяц ші два пазыней, дык ведайце, што страйкуюць нашы (канадыйскія) паштовыя працоўнікі, якія ў часе перад страйкам ужо мелі 15 даляраў і больш платы на гадзіну... Зь якіх прычынаў страйкуюць, гэта ўжо іншая тэма...

Наши спачуваныні

выказываем М. Яськевічу, ягоным дзеям і радні ѹ
Манчстары, з прычыны съмерці, 23-га лютага
сёлета, жонкі ѹ маткі.

Адыйшоў яшчэ адзін
нас Мікола Калясьнікевіч...

Ён памёр у красавіку ў Крэзо, у Францыі, у веку перасягнуўшы 60 гадоў. Жыў у адзінцстве, а мы навет ня ведаем яго дамашняга (зь Беларусі) адресу.

Мікола Калясьнікевіч паходзіў (праудападобна) зь вёскі Ракавічы пад Нясьвіжам. Вучыўся ў Нясьвіскай настаўніцкай сэмінарыі, пазней у школе Камандзераў Беларускай Краёвой Абароны ў Менску, прайшоў шлях вайною празь Нямеччыну ды пасля пасяліўся ў Францыі.

Эту вестку зъмяшчаем з надзеяй, што хтось з нашых чытачоў перакажа яе сваяком Нябожчыка, якім выражаем нашае сардэчнае спачуванье

А Табе, Сябра, з чужынцамі "раськіданага гнязда",
зь якім вялі нас ваенныя дарогі ѹ бездарожжы, Вечная
Памяц!

"Зважай"

ФОНД "ЗВАЖАЙ"

Ад канца лютага да канца травеня сёлета на "Зважай" атрымана: М. Махнach - 40.50 дал., М. Буцько - 10.00, П. Конюх - 25.00, Ю. Андрусышына - 13.00, М. Скабей - 8.50, К. Акула (з продажы) - 12.00, Я. Барап - 5.00, К. Калоша - 26.40, а. М. Страпко - 26.40, А. Стрэчань - 26.40.

Разам — 193 дал. 20 ц. Усім вялікае дзякую!

Магутнасць Чырвонай арміі